

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ AKADEMİ DERGİSİ
Journal of Humanities and Social Sciences Academy

İ N T O B A

www.intoba.org

VOLUME 5 / ISSUE 1 / JUNE 2025

Cilt 5 / Sayı 1 / Haziran 2025

ISSN: 2791-6766

İ N T O B A

Uluslararası Hakemli Dergi
International Peer-Reviewed Journal

Bilim, insanlığın en değerli mirasıdır.

İNTOBA

Science is the most valuable heritage of humanity.

JHSSA

ISSN: 2791-6766

DERGİ BİLGİSİ

PUBLICATION INFORMATION

İNTOBA

İ N T O B A

İNTOBA

İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi
Uluslararası Hakemli Dergi
Cilt 5, Sayı 1 – Haziran 2025
ISSN: 2791-6766

JHSSA

Journal of Humanities and Social Sciences Academy
International Peer-Reviewed Journal
Volume 5, Issue 1 – June 2025
ISSN: 2791-6766

Bu dergideki tüm makaleler turnitin programında taranmıştır.
All articles in this journal have been scanned in the turnitin programme.

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Research and Publication Ethics have been respected in the published articles; the international standards published by COPE (Committee on Publication Ethics) for Editors and Authors have been taken into consideration.

DİZİNLER VE VERİTABANLARI | INDEXING AND ABSTRACTING

ERIHPLUS
Asos İndeks

İSAM
Türkeğitimindeksi - TEİ

Yılda iki kez, Haziran ve Aralık aylarında yayınlanmakta olup, her bir sayı, alanında uzman (Doktor, Doçent, Profesör) hakemler tarafından titizlikle değerlendirilen özgün çalışmaları içermektedir.

İNTOBA, sosyal bilimler, eğitim bilimleri, kültür-sanat ve dil alanlarında özgün ve nitelikli bilimsel çalışmaları uluslararası bir platformda paylaşmayı amaçlayan, çift-kör hakemli, açık erişimli bir dergidir. Dergimiz, disiplinlerarası bir yaklaşımla, bu alanlardaki güncel tartışmalara, araştırmalara ve uygulamalara yer vermektedir.

*It is published twice a year, in **June** and **December**, and each issue contains original studies that are meticulously evaluated by expert referees (Doctor, Associate Professor, Professor).*

INTOBA is a double-blind peer-reviewed, open access journal that aims to share original and qualified scientific studies in the fields of social sciences, educational sciences, culture-arts and language on an international platform. With an interdisciplinary approach, our journal includes current discussions, research and applications in these fields..

CİLT | VOLUME 5 / SAYI | ISSUE 1 / HAZİRAN | JUNE 2025

YAYIN DİLİ / PUBLICATION LANGUAGE

Türkçe - English

Ücretsiz | Free of Charge

İMTYAZ SAHİBİ - YAYINCI | PROPRIETOR - PUBLISHER
Assist. Prof. Dr. Mehmet Nuri ŞANDA – Ardahan University

TASARIM | DESING
Oresoft Yazılım Ltd. Şti.

YÖNETİM YERİ VE YAZIŞMA ADRESİ
MANAGEMENT CENTER AND COMMUNICATION

www.intoba.org

info@intoba.org

intobadergisi@gmail.com

Sırrı Çelik Bulvarı No: 4 Kat: 9/124 Çekmeköy / İstanbul / Türkiye

İNTOBA'da yer alan makalelerdeki görüşler, bu görüşlerden doğabilecek hukuki ve cezai sorumluluklar, varsa yazım eksiklikleri ve hataları makale sahiplerine ait olup İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi'ni - İNTOBA'yı bağlamaz.

Bu dergide yayımlanan eserlerin telif hakları yazarlarına aittir. Bu nedenle İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi (İNTOBA) yazarlardan hakem değerlendirme ücreti talep etmez ve makalesi yayımlanan yazarlara ödeme yapmaz. Makaleler, Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 (CC BY-NC) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Lütfen yazar ile iletişime geçmek için iletişim bilgilerinin yer aldığı eserin ilk sayfasına bakınız.

The opinions in the articles in INTOBA, the legal and criminal responsibilities that may arise from these opinions, and the spelling deficiencies and errors, if any, belong to the article owners and do not bind the Journal of Humanities and Social Sciences Academy - INTOBA.

The copyrights of the works published in this journal belong to their authors. For this reason, the Journal of Humanities and Social Sciences Academy - INTOBA does not demand a peer review fee from the authors and does not pay the authors whose articles are published. Articles are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 (CC BY-NC) International Licence. Please see the first page of the manuscript for contact information to contact the author.

DERGİ BİLGİSİ

PUBLICATION
INFORMATION

İNTOBA

ISSN: 2791-6766

BAŞ EDİTÖR | EDITOR IN CHIEF

Emeritus Prof. Peter Benjamin Golden *Rutgers, The State University of New Jersey - USA*

EDİTÖR | EDITOR

Prof. Dr. Elçin İbrahimov *Karabakh University - Xankendi - Azerbaijan*

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRLERİ | ENGLISH LANGUAGE EDITORS

Assoc. Prof. Dr. Fatma Köprülü *Near East University - Nicosia - TRNC (Cyprus)*

Assist. Prof. Dr. Bashir Saade *University of Stirling - Scotland - United Kingdom (UK)*

Science Expert. Zeynep Sav *Republic of Turkey Ministry of National Education - Ankara - Türkiye*

TÜRKÇE DİL EDİTÖRLERİ | TURKISH LANGUAGE EDITORS

Assist. Prof. Dr. Yasemin Çürük *Dogus University - İstanbul - Türkiye*

Assist. Prof. Dr. Hatice Veli *Istanbul Gelisim University - İstanbul - Türkiye*

ALAN EDİTÖRLERİ | AREA EDITORS

ANTROPOLOJİ

Prof. Dr. Antonella Minelli *University of Molise - Molise - Italy*

ÇEVİRİ BİLİM, DİL BİLİM, FİLOLOJİ

Prof. Dr. Natalia Luchianciuc *B.P. Hasdeu State University - Cahul - Republic of Moldova*

Assoc. Prof. Dr. Jozef Stefcik *University of Economics in Bratislava - Bratislava - Slovakia*

EDEBİYAT VE KÜLTÜREL MİRAS

Assist. Prof. Dr. Sandra Guglielmi *University of Molise - Molise - Italy*

EĞİTİM BİLİMLERİ VE PEDAGOJİ

Prof. Dr. Kulash Mamirova *Kazakh National Women's Teacher Training Univ. Kazakhstan*

MÜZİK - SANAT

Prof. Dr. Katarina Eric *University of Kragujevac - Kragujevac - Serbia*

TARİH

Assoc. Prof. Dr. Alev Duran *İstanbul Aydın Üniversitesi - İstanbul - Türkiye*

PSİKOLOJİ

Prof. Dr. Rejep Rejepov *Cyprus Aydin University - Kyrenia - TRNC (Cyprus)*

SOSYAL BİLİMLER

Assist. Prof. Dr. Yaroslav Pylypchuk *National Pedagogical Dragomanov University - Kyiv, Ukraine*

SOSYOLOJİ

Assist. Prof. Dr. Kateryna Bannikova *Kharkiv University of Humanities - Kharkiv - Ukraine*

EDİTÖR KURULU

BOARD OF EDITORS

İNTOBA

BİLİM KURULU | SCIENCE BOARD

Prof. Dr. Şerife Yorulmaz	<i>Mersin University - Mersin - Türkiye</i>	
Prof. Dr. Hasan Yürek	<i>Mersin University - Mersin - Türkiye</i>	
Prof. Dr. Martin Stokes	<i>King's College London University - London - İngiltere</i>	
Prof. Dr. Rabije Murati	<i>University of Tetovo - Tetova - Republic of North Macedonia</i>	
Prof. Dr. Selahattin Avşaroğlu	<i>Necmettin Erbakan University - Konya - Türkiye</i>	
Prof. Dr. Mirzana Pasic-Kodric	<i>International University of Sarajevo - Bosnia and Herzegovina</i>	
Prof. Dr. Nazife Aydınöğlü	<i>International Final University - Kyrenia - TRNC (Cyprus)</i>	
Prof. Dr. Leila Mingazova	<i>Kazan Federal University - Kazan - Russian Federation</i>	
Prof. Dr. Kateryna G. Mykhaiylova	<i>Kharkiv University of Humanities - Kharkiv - Ukraine</i>	
Prof. Dr. Nadiia Stezhko	<i>Kyiv National Economic University - Kyiv - Ukraine</i>	
Prof. Dr. Selahattin Döğüş	<i>Kahramanmaraş Sütçü İmam University - Kahramanmaraş - Türkiye</i>	
Prof. Dr. Cildız Urmanbetova	<i>Kyrgyzstan-Turkey Manas University - Bishkek - Kyrgyzstan</i>	
Prof. Dr. Amina Siljak-Jesenkovic	<i>Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu - Bosnia and Herzegovina</i>	
Prof. Dr. Lütviyye Asgerzade	<i>Azerbaijan National Academy of Sciences - Baku - Azerbaijan</i>	
Assoc. Prof. Dr. İbrahim Bozkurt	<i>Mersin University - Mersin - Türkiye</i>	
Assoc. Prof. Dr. Artea Panajotovic	<i>Alfa BK University - Belgrade - Serbia</i>	
Assoc. Prof. Dr. Jolita Dudaite	<i>Mykolas Romeris University - Vilnius - Lithuania</i>	
Assoc. Prof. Dr. Richard Szanto	<i>University of Szeged - Szeged - Hungary</i>	
Assoc. Prof. Dr. Saida Quliyeva	<i>Baku State University - Baku - Azerbaijan</i>	
Assoc. Prof. Dr. Dragica Zugic	<i>University of Donja Gorica - Podgorica - Montenegro</i>	
Assoc. Prof. Dr. Shahnoza Nazarova	<i>Academy of Sciences of Uzbekistan - Uzbekistan</i>	
Assoc. Prof. Gabriela Dubcova	<i>University of Economics in Bratislava - Bratislava - Slovakia</i>	
Assist. Prof. Dr. Girayalp Karakuş	<i>Amasya University - Turkey</i>	
Assist. Prof. Dr. Raziiakhan Abdieva	<i>Kyrgyzstan-Turkey Manas University - Bishkek - Kyrgyzstan</i>	
Assist. Prof. Dr. Radka Stolarikova	<i>Czech University of Life Sciences Prague - Czech Republic</i>	

BİLİM KURULU

BOARD OF SCIENCE

İNTOBA

HAKEM LİSTESİ

LIST OF REFEREES

İNTOBA

İ N T O B A

ISSN: 2791-6766

HAKEM LİSTESİ | LIST OF REVIEWERS

Prof. Dr. İbrahim Erdoğan

Nigde Omer Halisdemir - Nigde University - Türkiye

ibrahimerdogdu23@hotmail.com

Prof. Dr. Elçin İbrahimov

Karabakh University - Xankendi - Azerbaijan

<https://orcid.org/0000-0002-1105-9345>

Assoc. Prof. Dr. Yılmaz Özkaya

Baskent University - Ankara - Türkiye

<https://orcid.org/0000-0001-9165-4664>

Assoc. Prof. Dr. Nilgün Nurhan Kara

Izmir Katip Celebi University - Izmir - Türkiye

<https://orcid.org/0000-0001-6168-5996>

Assoc. Prof. Dr. Alizade Memmedov

Baku State University - Baku - Azerbaijan

<https://orcid.org/0009-0000-5358-4271>

Assist. Prof. Dr. Durmuş Gür

Karabük University - Karabük - Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-9945-8825>

Assist. Prof. Dr. Vedat Kanat

A. Türkeş Science & Technology University - Adana - Türkiye

<https://orcid.org/0000-0002-6529-9491>

Assist. Prof. Dr. Qaisar Nasrat

Ibn Haldun University - Istanbul - Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-4676-8122>

Assist. Prof. Dr. Banu Çetin Ünal

Karadeniz Technical University - Trabzon - Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-2651-6286>

Assist. Prof. Dr. Nezahat Belen

Pamukkale University - Denizli - Türkiye

<https://orcid.org/0000-0003-4920-703X>

DERGİ HAKKINDA

ABOUT THE JOURNAL

İNTOBA

İNTOBA

İNTOBA, Uluslararası, çift kör hakemli, akademik, açık erişimli bir dergidir. İNTOBA Azerbaycan, Amerika Birleşik Devletleri, Bosna Hersek, İngiltere, İtalya, Kazakistan, Kırgızistan, KKTC. (Kıbrıs), Litvanya, Macaristan, Makedonya, Karadağ, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Slovakya, Türkiye ve Ukrayna'dan farklı disiplinlere mensup akademisyenleri bir araya getirmiştir.

AMAÇ

İNTOBA – İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi (Journal of Humanities and Social Sciences Academy), eleştirel bakış açılarını teşvik eden dergi, farklı disiplinlere mensup bilim insanlarının bilimsel niteliği yüksek çalışmalarını yayımlayarak alanındaki bilgi birikimine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

KAPSAM

İNTOBA – İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi Antropoloji, Çeviri Bilim, Dilbilim, Filoloji, Edebiyat ve Kültürel Miras, Eğitim Bilimleri ve Pedagoji, Müzik, Sanat, Psikoloji, Sosyal Bilimler, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler alanlarında yapılan özgün ve nitelikli bilimsel çalışmaları uluslararası bir platformda paylaşmayı amaçlayan, çift-kör hakemli, açık erişimli bir dergidir.

Yayımlanma Ayları

İNTOBA, **Haziran – Aralık**'ta yayımlanır.

AÇIK ERİŞİM

İNTOBA – İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi, bilimsel çalışmaların ilerleyebilmesi için BOAI - Budapeşte Açık Erişim Bildirgesi'nde yer alan, hakemli dergi literatürünün açık erişimli olması girişimini destekler ve yayımlanan tüm yazıları herkesin okuyabileceği ve indirebileceği bir ortamda ücretsiz olarak sunar. İNTOBA – İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi, editörler kurulu, yayın kurulu, danışma kurulu, yazarları ve hakemleri "Yayın Etiği Komitesi (Committee on Publication Ethics, COPE)" ve "Açık Erişim Dergiler Dizini (Directory of Open Access Journals, DOAJ)" gibi kuruluşlar tarafından belirlenmiş "Akademik Yayıncılıkta Şeffaflık İlkeleri ve En İyi Uygulamalar"a bağlı kalarak, akademik ve etik standartlarla uyumlu bir şekilde yayıncılıkta yanlış uygulamaların önüne geçmeyi taahhüt eder.

INTOBA

INTOBA is an international, double-blind peer-reviewed, academic, open-access journal. INTOBA has brought together academics from various disciplines from Azerbaijan, the United States of America, Bosnia and Herzegovina, England, Italy, Kazakhstan, Kyrgyzstan, TRNC (Cyprus), Lithuania, Hungary, Macedonia, Montenegro, Uzbekistan, the Russian Federation, Serbia, Slovakia, Turkey, and Ukraine.

AIM

INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy, a journal that promotes critical perspectives, aims to contribute to the body of knowledge in its field by publishing high-quality scientific works of researchers from various disciplines.

SCOPE

INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy is a double-blind peer-reviewed, open-access journal that aims to share original and high-quality scientific studies in the fields of Anthropology, Translation Studies, Linguistics, Philology, Literature and Cultural Heritage, Educational Sciences and Pedagogy, Music, Art, Psychology, Social Sciences, Sociology, and International Relations on an international platform.

Publication Months

*INTOBA is published in **June and December.***

OPEN ACCESS POLICY

INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy supports the initiative for open access to peer-reviewed journal literature, as stated in the BOAI - Budapest Open Access Initiative, for the advancement of scholarly work, and provides all published articles free of charge in an environment where everyone can read and download them. INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy, its editorial board, publication board, advisory board, authors, and reviewers are committed to preventing malpractice in publishing in accordance with academic and ethical standards by adhering to the "Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing" determined by organizations such as the "Committee on Publication Ethics (COPE)" and the "Directory of Open Access Journals (DOAJ)".

DERGİ HAKKINDA

ABOUT THE JOURNAL

İNTOBA

ARŞİV POLİTİKASI

İNTOBA - İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi (Journal of Humanities and Social Sciences Academy)'de yayımlanan tüm çalışmalar derginin kendi web sitesinde yazar ve araştırmacıların faydalanması amacıyla arşivlenmektedir. Dergide yayımlanan tüm makalelere ait üst veriler ve tam metinler XML ve .pdf formatında 3. parti bulut bir sunucuda erişime kapalı bir şekilde saklanmaktadır. ZENODO aracılığıyla tüm makaleler (.pdf) formatında ZENODO sunucularında saklanmakta ve makaleye verilen doi numaralarıyla erişime sunulmaktadır. Dergide yayımlanan tüm makaleler Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Milli Kütüphane bünyesindeki EYDES SİSTEMİ'ne yüklenmekte ve orada depolanmaktadır.

<https://www.millikutuphane.gov.tr/page/eydes>

ARCHIVE POLICY

All works published in INTOBA – Journal of Humanities and Social Sciences Academy are archived on the journal's own website for the benefit of authors and researchers. All metadata and full texts of articles published in the journal are stored in XML and .pdf formats on a closed-access, third-party cloud server. Through ZENODO, all articles (.pdf) are stored on ZENODO servers and made accessible with the doi numbers assigned to the articles. All articles published in the journal are uploaded to the EYDES SYSTEM within the National Library affiliated with the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey and stored there:

<https://www.millikutuphane.gov.tr/page/eydes>

DOI KULLANIMI

DOI, alıntılama yapmak ve elektronik dokümanlara bağlantı vermek için kullanılabilir. DOI, elektronik yayımlamanın başlangıcında yayımcı tarafından belgelere atanan, alfa-nümerik şeritlerden oluşur ve benzersizdir. Atanan DOI hiçbir şekilde değişmez. Bu sebeple, bir dokümandan alıntılama yapmak için uygun bir araçtır. İNTOBA (ISSN: 2791-6766), yazarlara, bir makalenin kendi kendine arşivleme (yazarın kişisel web sitesi) ve yayımlandıktan sonra kurumsal bir havuzda arşivleme için bir makalenin (yayıncı pdf) nihai yayınlanmış sürümünün kullanılmasına izin verir.

DOI USAGE

DOI can be used for citation and linking to electronic documents. DOI consists of unique alphanumeric strings assigned to documents by the publisher at the beginning of electronic publication. The assigned DOI never changes. Therefore, it is a suitable tool for citing a document.

İNTOBA (ISSN: 2791-6766) allows authors to use the final published version of an article (publisher pdf) for self-archiving (author's personal website) and archiving in an institutional repository after publication.

İNTİHAL POLİTİKASI

İNTOBA'ya gönderilen tüm çalışmalar Turnitin İntihal Tespit Programı ile taranmaktadır. Makalelerin intihal (benzerlik) oranı en fazla % 20 olmalıdır. Bu oranı geçen makaleler reddedilerek yazar(lar)ına iade edilir. Raporda makalelerin tek bir kaynağa benzeşim oranı %10 ve üzeri olamaz. Benzerlik oranı %20'in altında olsa da sorun görülen makalelerin değerlendirme süreci sonlandırılır. Tezden üretilen makalelerde benzerlik oranı % 30'u geçemez.

PLAGIARISM POLICY

All submissions sent to INTOBA are scanned with the Turnitin Plagiarism Detection Program. The plagiarism (similarity) rate of articles must be a maximum of 20%. Articles exceeding this rate are rejected and returned to the author(s). In the report, the similarity rate of articles to a single source cannot be 10% or higher. Even if the similarity rate is below 20%, the evaluation process of articles with identified issues is terminated. For articles derived from theses, the similarity rate cannot exceed 30%.

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

INTOBA - İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi (Journal of Humanities and Social Sciences Academy), Committee on Publication Ethics (COPE), ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) yayın etiği ilkelerini benimsemiştir. Directory of Open Access Journals (DOAJ) ve Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönetmeliği tarafından yayınlanan Ulusal ve Uluslararası Etik Yayıncılık İlkeleri'ni benimsemiştir.

Editör ve Bilim / Yayın Kurulu Üyelerinin Dergide Makale Yayınlama Politikası:

- Derginin içeriğinin çeşitliliğini korumak ve diğer yazarlara daha fazla fırsat tanımak amacıyla derginin yayıncısı, baş editörü, editörleri, alan editörleri, yayın ve bilim kurulu üyeleri dergiye yayınlanmak üzere her yıl en fazla 1 (bir) makale gönderebilir.
- Her sayıda, dergi yönetiminden en fazla 2 (iki) kişinin makalesi yayınlanabilir. Daha fazlası yayınlanamaz.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Ön Değerlendirme Süresi: Ön değerlendirme süreci 15 gün içinde tamamlanmaktadır. Ön değerlendirme sürecinden başarıyla geçen makaleler için hakem süreci başlatılmaktadır.

Çift Kör Hakem Süreci: Dergimiz çift kör hakem süreci yürütmektedir. Hakemlerin yazarlarla aynı kurumdan olmamalarına özen gösterilmektedir. Hakem ve yazarların isimleri titizlikle saklanmakta ve hiçbir şekilde açıklanmamaktadır.

Hakem Ataması ve Karar: Makalenin alanına göre ilk aşamada iki hakem tayin edilmektedir. Gelen raporlar doğrultusunda editör incelemesini yapmakta ve bir karara varmaktadır. Editör gerekli görürse ilave hakem görüşüne başvurabilmektedir. Bir ret ve bir majör/minör revizyon veya kabul kararı verilmesi halinde editör üçüncü bir hakem görüşüne gerek duymadan kendi değerlendirmesini yaparak makale hakkında karar alabilir.

MAKALE YAZIM KURALLARI

Dergimiz gönderilen makaleler APA 6 referans formatına uygun hazırlanmalıdır. Yayımlanmak üzere gönderilecek bilimsel çalışmaların EASE (European Association of Science Editors) ilkelerindeki esaslar (Başlık, Yazar Listesi, Özet, Anahtar Kelimeler, Giriş, Yöntem, Bulgular ve Sonuç) dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

ETHICAL PRINCIPLES AND PUBLICATION POLICY

INTOBA - Journal of Humanities and Social Sciences Academy has adopted the publication ethics principles of the Committee on Publication Ethics (COPE) and ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors). It has adopted the National and International Ethical Publishing Principles published by the Directory of Open Access Journals (DOAJ) and the Council of Higher Education Scientific Research and Publication Ethics Directive.

Policy on the Publication of Articles by Editors and Science/Publication Board Members in the Journal:

- To maintain the diversity of the journal's content and provide more opportunities for other authors, the journal's publisher, editor-in-chief, editors, field editors, and members of the publication and science boards can submit a maximum of 1 (one) article each year for publication in the journal.
- In each issue, a maximum of 2 (two) articles from the journal management can be published. More than this cannot be published.

EVALUATION PROCESS

Preliminary Evaluation Period: The preliminary evaluation process is completed within 15 days. For articles that successfully pass the preliminary evaluation process, the refereeing process is initiated.

Double-Blind Peer Review Process: Our journal employs a double-blind peer review process. Care is taken to ensure that the referees are not from the same institution as the authors. The names of the referees and authors are meticulously kept confidential and are not disclosed in any way.

Referee Assignment and Decision: In the initial stage, two referees are assigned according to the field of the article. Based on the received reports, the editor conducts a review and makes a decision. If the editor deems it necessary, they may consult an additional referee. If one rejection and one major/minor revision or acceptance decision are received, the editor can make a decision about the article based on their own evaluation without needing a third referee's opinion.

ARTICLE WRITING GUIDELINES

Articles submitted to our journal must be prepared in accordance with the APA 6 reference format. Scientific works submitted for publication should be prepared taking into account the principles in the EASE (European Association of Science Editors) guidelines (Title, List of Authors, Abstract, Keywords, Introduction, Method, Findings, and Conclusion).

DERGİ HAKKINDA

ABOUT THE JOURNAL

INTOBA

İ N T O B A

ISSN: 2791-6766

DERGİ HAKKINDA

ABOUT THE JOURNAL

İNTOBA

MAKALENİN SAYFA TASARIMI

- Makalenin tümü Cambria yazı fontu ile A4 kağıt boyutunda yazılmalıdır.
- Sayfa yapısı olarak sağ, sol, alt ve üst kısımlardan 2,54 cm kenar boşluğu bırakılmalıdır.
- Satır aralıkları 1,15 cm şeklinde ayarlanmalıdır.
- Kapak sayfasındaki Türkçe ana başlık 11 punto, koyu ve büyük harfle; İngilizce ana başlık 11 punto, koyu, küçük harfle; özet abstract ve künyede kullanılan yazılarda 8 punto kullanılmalıdır.
- Makalenin iç bölümlerinde tüm yazılar 11 punto ile yazılmalıdır.
- Tablo, harita, fotoğraf, şekillerin başlık, içerik ve altında verilen kaynakları iki yana yaslı ve 10 punto ile yazılmalıdır.
- Sayfa en altında verilen dipnotlar da 10 punto ile yazılmalıdır.
- Paragraflar başında girinti bırakılmamalıdır.
- Paragraflar öncesi ve sonrasında 6nk boşluk bırakılmalıdır.
- Yazılarda ve kısaltmalarda Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na uyulmalıdır.
- Dergimizin Türkçe ve İngilizce "Örnek Makale Yazım Şablonu"na web sitemizdeki Formlar menüsünden ulaşabilirsiniz.

GİZLİLİK BİLDİRİMİ

Editor, değerlendirme sürecinde gizliliği korumalıdır. Yazarların çalışmaları, hakemlere ve yayın ekibi dışında hiçbir kişiye açıklanmamalıdır. Hakem raporları da gizli tutulmalı ve yalnızca ilgili kişilerle paylaşılmalıdır.

ÜCRET POLİTİKASI

İNTOBA, yazarlardan gönderim bedeli, makale işleme bedeli, yayım ve basım ücreti gibi isimler altında **hiçbir ücret almamaktadır**. Makale yayınlamak için de yazarlara ödeme yapılmamaktadır.

LİSANS

İNTOBA - İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi'nin, açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC 4.0) ile lisanslıdır.

ARTICLE PAGE DESIGN

- The entire article must be written in Cambria font on A4 paper size.
- A margin of 2.54 cm should be left on the right, left, bottom, and top sides as the page layout.
- Line spacing should be set to 1.15 cm.
- The Turkish main title on the cover page should be 11 points, bold, and in uppercase letters; the English main title should be 11 points, bold, and in lowercase letters; the text used in the abstract and author information should be 8 points.
- All text in the body of the article should be written in 11 points.
- The titles, content, and sources given below tables, maps, photographs, and figures should be written in 10 points and justified.
- Footnotes given at the bottom of the page should also be written in 10 points.
- No indentation should be left at the beginning of paragraphs.
- A spacing of 6nk should be left before and after paragraphs.
- The Turkish Language Association's Spelling Guide should be followed in writings and abbreviations.
- You can access the Turkish and English "Sample Article Writing Template" of our journal from the Forms menu on our website.

CONFIDENTIALITY STATEMENT

The editor must maintain confidentiality during the evaluation process. Authors' work should not be disclosed to any individuals other than the reviewers and the publishing team. Reviewer reports must also be kept confidential and shared only with the relevant parties.

FEE POLICY

INTOBA does not charge authors any fees under names such as submission fee, article processing fee, publication fee, or printing fee. Authors are also not paid for publishing articles.

LICENSE

The open-access articles of INTOBA - Journal of Humanities and Social Sciences Academy are licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

İNTOBA

İ N T O B A

ISSN: 2791-6766

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALELERİ | RESEARCH ARTICLES

Sosyal Bilimler – Tarih | Social Sciences - History

Doğan Gün

Birinci Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı Devleti'nde Yaşanan Salgın Hastalıklar ve Afetler

1-13

Epidemics and Disasters in the Ottoman State During the First World War

Uluslararası İlişkiler - Hukuk - Tarih | International Relations – Law - History

Vusala Ahmadova

Uluslararası İnsancıl Hukukta "Yasadışı Savaşçılar"ın Hukuki Statüsü: I. ve II. Karabağ Savaşında Paralı Askerler ve Terör

14-29

The Legal Status of "Unlawful Combatants" in International Humanitarian Law: Mercenaries and Terror in the First and Second Karabakh Wars

Sosyal Bilimler – Tarih | Social Sciences – History

Tunay Karakök

Bizans İmparatorluğu'nda Evlilik Hukuku: Normlar, Uygulamalar ve Toplumsal Etkiler

30-45

Marriage Law in the Byzantine Empire: Norms, Practices, and Social Implications

Sosyal Bilimler – Tarih - Coğrafya | Social Sciences – History - Geography

Muhammed Aslaner

1957 Fethiye Depremi

&

Filiz Çolak

1957 Fethiye Earthquake

46-62

Dil - Kültür Çalışmaları | Language - Culture Studies

Zerif Gülahyeva

Kültürlerarası Yetkinlik – Sosyokültürel Beceri Oluşumuna Etki Eden Temel Faktörler

63-76

Intercultural Competence – Key Factors Affecting the Formation of Socio-Cultural Skills

Vusala Ahmadova

ULUSLARARASI İNSANCIL HUKUKTA “YASADIŞI SAVAŞÇILAR”IN HUKUKİ STATÜSÜ: I. VE II. KARABAĞ SAVAŞINDA PARALI ASKERLER VE TERÖR

Özet: “Yasadışı Savaşçı” terimi, 21. yüzyılın başlarında teröre karşı savaş bağlamında yeniden önem kazanmış olduğu söylenebilir. Uluslararası hukukun yasal kara deliğine düşen ve dolayısıyla bu kapsamda hiçbir korumadan yararlanamayan “Yasadışı Savaşçılar” adı verilen savaşçı kategorilerinin uluslararası insancil hukuktaki statüsü karmaşıktır. Nitekim, 1949 Cenevre Sözleşmeleri, silahlı çatışmaların yasal ve yasadışı katılımcılarını birbirinden ayırır. Yasal savaşçı, kamu otoritesi veya uluslararası insancil hukuk gereğince, çatışmalara doğrudan katılma hakkına sahip tüm kişileri kapsadığı halde, yasadışı savaşçılar, çatışmalara katılımları nedeniyle yakalanmaya ve gözaltına alınmaya tabi olmakla beraber, savaşçılığını yasadışı kılan eylemler nedeniyle de kovuşturulabilmekteler. Yasadışı savaşçılar bir bakımdan statüsü belirsiz kişiler olarak da nitelendirilebilir. Asıl mesele, yasadışı savaşçıların statülerinin belirlenmesinde saklıdır. Şöyleki, Azerbaycan dahil çoğu devletler, yasadışı silahlı grupların üyelerine meşru savaşçı statüsü vermeyi ve onlara insancil hukuku uygulamayı kabul etmemişler. Yasadışı silahlı grupların üyelerine insancil hukukta savaşçı statüsü verilmemesi, onları askeri mahkemeler tarafından yargılanmaya ve cezalandırılmaya tabi kılmaktadır. Savaş hukukunun korumasını talep edemeyen bu kişiler arasında paralı askerler ve teröristler de yer alır. Makalede, öncelikle yasadışı savaşçıların statüsüne ışık tutulacak, yasadışı savaşçı kategorilerinden ayrı ayrı bahs edilecek, I. ve II. Karabağ Savaşı'nda yer alan paralı askerler ve teröristlerin durumu insancil hukukun ilgili hükümleri bağlamında yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yasadışı Savaşçı, Paralı Askerler, Teröristler, İnsancil Hukuk, Özgürlük Savaşçıları, Terörist Eylemler.

The Legal Status of "Unlawful Combatants" in International Humanitarian Law: Mercenaries and Terror in the First and Second Karabakh Wars

Abstract: The term “unlawful combatants” can be said to have gained importance again in the context of the war on terror at the beginning of the 21st century. The status in international humanitarian law of categories of combatants referred to as “unlawful combatants”, who fall into a legal “black hole” of international law and therefore do not benefit from any protection in this context, is complex. Indeed, the 1949 Geneva Conventions distinguish between lawful and unlawful combatants in armed conflicts. While a legal combatant includes all persons who have the right to directly participate in hostilities under public authority or international humanitarian law, illegal combatants are subject to capture and detention only because of their participation in hostilities, and can also be prosecuted for actions that make their combat illegal. In a sense, illegal combatants can also be described as persons whose status is uncertain. The real problem is determining the status of unlawful combatants. Indeed, most states, including Azerbaijan, have not accepted to grant legitimate combatant status to members of illegal armed groups and to apply humanitarian law to them. The failure to grant combatant status to members of illegal armed groups under humanitarian law makes them subject to trial and punishment by military courts. Among these persons who cannot claim the protection of the law of war are mercenaries and terrorists. The article will first of all highlight the status of unlawful combatants, separately mentioning the categories of unlawful combatants, and the position of mercenaries and terrorists in the First and Second Karabakh Wars will be interpreted in the context of the relevant provisions of humanitarian law.

Keywords: Unlawful Combatants, Mercenaries, Terrorists, Humanitarian Law, Freedom Fighters, Terrorist Acts.

Açıklama / Explanation: Bu makale, Vusala Ahmadova tarafından İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Sabahattin Nal danışmanlığında sunulan “*Karabağ'da Yaşanan Çatışmalar Sırasında Meydana Gelen İnsancil Hukuk İhlalleri*” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author
Doktor, Araştırmacı, İstanbul, Türkiye, vusala.ahmad89@gmail.com

Atf için / How to cite this article (APA 6): Ahmadova, V. (2025). Uluslararası İnsancil Hukukta “Yasadışı Savaşçılar”ın Hukuki Statüsü: I. ve II. Karabağ Savaşında Paralı Askerler ve Terör. *İnsan ve Toplum Bilimleri Akademik Dergisi*, 5(1), 14-29.

Lisans / Licence: Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15495188>
INTOBA, Haziran/June 2025; 5(1), 14-29.
ISSN: 2791-6766 - www.intoba.org

MAKALE GEÇMİŞİ / ARTICLE HISTORY
Gönderim (Received): 06.01.2025
Revizyon (Revised): 23.03.2025
Kabul (Accepted): 10.04.2025

GİRİŞ

Çatışmalar zamanı, siviller ve savaşçıların yanı sıra düşmanlıklara katılma hakkı olmadan katılan ve karşı tarafın eline düştüğünde savaş esirlerinin koşullarını yerine getiremeyen kişiler olarak tanımlanan, “*Yasadışı Savaşçılar*” adı verilen üçüncü bir kategorinin daha olduğu ileri sürülmektedir (Mao, 2018, s. 63). Yasal savaşçı, kamu otoritesi veya uluslararası insancıl hukuk gereğince, çatışmalara doğrudan katılma hakkına sahip tüm kişileri kapsıyor. Sonuç olarak, yasal savaşçılar, askeri operasyonlar sırasında yasal savaş eylemlerinden dolayı kovuşturulamazlar. Sadece, uluslararası insancıl hukuk ihlallerinden, özellikle de savaş suçlarından dolayı kovuşturulabilirler. Savaşçılar ayrıca, yakalandıktan sonra savaş esiri statüsüne de hak kazanır ve 1949 tarihli III. Cenevre Sözleşmesi'nin korumasından faydalanırlar (Dörmann, 2003, s. 45). Yasadışı savaşçılar ise, sadece çatışmalara katılmaları nedeniyle yakalanmaya ve gözaltına alınmaya tabi olmakla beraber, uluslararası insancıl hukuku ihlal eden eylemler nedeniyle de askeri mahkemeler tarafından yargılanmaya ve cezalandırılmaya tabidirler. Ayrıca, savaş esiri statüsünün korumasından da yararlanamazlar (Mao, 2018, s. 64). Yasadışı savaşçıların maruz kaldıkları diğer ayrımlar, zorla sorgulamaya tabi tutulma ve sert gözaltı koşullarını içeriyor. Nitekim, aracılık edilmeyen ve denetlenmeyen sorgulamalarla karşı karşıya kalabilir ve avukat, aile üyeleri veya neredeyse herhangi bir sivil personele erişimleri engellenebilir (Kanstroom, 2003, ss. 19-20).

Silahlı çatışma zamanlarında geçerli olan uluslararası insancıl hukuk kurallarını uygulayan ve bir iç disiplin sistemine tabi olan yasal savaşçılardan farklı olarak, yasadışı savaşçılar, milisler veya çeteler, çok az askeri eğitim alarak veya hiç askeri eğitim almadan, savaş kurallarına çok az uyum sağlayarak veya hiç uymadan, uyumu artırabilecek çok az veya hiç iç disiplin veya başka bir komuta ve kontrol yapısı olmadan savaşa katılmaktalar. Yasadışı savaşçılarla ilgili hesap verebilirlik beklentisi mevcut değildir. Örneğin, soygunculuk veya yağmalama veya yok etme girişiminde bulunan haydutlar, eşkiyalar, düşürülen bir uçağın pilotuna saldıran siviller yasadışı savaşçılar olarak nitelendirilebilir.

Makale, yasadışı savaşçıların sınıflandırılması ve muamelesinin yasal boyutlarını araştırmayı amaçlıyor. Devlet dışı savaşçıların durumu ve uluslararası düşmanlıklar yürütmeleri, her iki Karabağ savaşının ardından ortaya çıkan tartışmada prototip bir yasal vaka çalışması olarak incelenecektir. Makalede, 1949 Cenevre Sözleşmeleri, 1977 Ek Protokoller, 1999 tarihli Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Sözleşme ve 1989 tarihli Paralı Askerlerin İşe Alınması, Kullanılması, Finansmanı ve Eğitimine İlişkin Sözleşme dahil olmak üzere uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde, Karabağ savaşına katılan yasadışı savaşçıların statüsü analiz edilmeye çalışılacaktır. Özellikle, Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokollerdeki ilgili kavramlara dikkat çekilecek, daha sonra, bu yasal araçlarla birlikte gelişen uygulama rejimi kapsamında yasadışı savaşçılara yönelik muamele ele alınacaktır. İnsancıl hukukun bu incelemesinin ardından, Karabağ savaşının özel bağlamında paralı askerler ve teröristlere karşı yasal sorulara cevap aranacaktır. Söz konusu silahlı çatışmanın ayrıntılarına girmeden, uluslararası insancıl hukuk kapsamında “*Yasadışı Savaşçıların*” yasal konumlarına ışık tutulmaya çalışılacak, insancıl hukukun Karabağ ayrılıkçalarına yönelik sınıflandırması ve muamelesi analiz edilerek sonuca varılacaktır.

“YASADIŞI SAVAŞÇI” KAVRAMI

“*Yasadışı Savaşçılar*” uluslararası silahlı çatışmalarda tamamen yeni katılımcı kategorisidir. “*Yasadışı Savaşçı*” teriminin yaygın kullanımı 1942'de ABD Yüksek Mahkemesi'nin “*Ex Parte Quirin*” davasıyla başladı (Maxwell & Watts, 2007, s. 21). II. Dünya Savaşı sırasında ABD Yüksek

Mahkemesi tarafından yargılanan Alman sabotajcıları tanımlamak için benimsenmiş uzun bir geçmişi olan kavramın, daha önceleri "Düzensiz savaşçılar" ve "Yağmacılar" gibi eşdeğerleri mevcuttu (Hoffman, 2002, s. 228). Uluslararası anlaşmalarda "Yasadışı Savaşçı" kavramının uluslararası kabul görmüş bir tanımı yoktur. Yalnız, Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin 2006 tarihli Silahlı Gruplarla İnsani Müzakereler El Kitabı'nda devlet dışı silahlı gruplarla ilgili aşağıdaki tanım yer almaktadır:

"Devlet dışı silahlı gruplar, siyasi, ideolojik veya ekonomik amaçlara ulaşmak için silahlı güç kullanma potansiyeline sahip, devletlerin, devlet ittifaklarının veya hükümetler arası kuruluşların resmi askeri yapıları içinde yer almayan, faaliyet gösterdikleri devletlerin kontrolü altında olmayan, grup kimliğine sahip, emir komuta zincirine tabi gruplardır" The Practical Guide to Humanitarian Law, tarih yok).

Genel olarak, bir ülkenin düzenli silahlı kuvvetler mensupları yasal savaşçılar sayılır. "Düzenli silahlı kuvvetler mensupları" ifadesi, çatışmaya taraf olan bir tarafa karşı sorumlu olan bir komuta altındaki tüm askeri personeli ifade eder. "Düzenli Silahlı Kuvvetler" terimi, silahlı kuvvetlere dahil olan "silahlı kuvvetlerin bir parçasını oluşturan milisler veya gönüllü birlikler" gibi tüm grup ve kişileri de kapsar (Convention III, 1949). "Milislerin veya gönüllü birlikler" in "örgütlü direniş hareketleri" de dahil olmak üzere, yasal savaşçı sayılmaları için dört genel ve kümülatif koşul belirlenmiştir: "(a) astlarından sorumlu bir kişi tarafından komuta edilme; (b) uzaktan tanınabilen sabit ayırt edici işarete sahip olma; (c) silahları açıkça taşıma; (d) operasyonlarını savaş yasalarına ve teamüllerine uygun olarak yürütme" (Dinstein, 2003, s. 158). Açıkça silah taşımaları ve savaş yasalarına ve teamüllerine uymaları koşuluyla, "düzenli silahlı birlikler oluşturmaya zaman bulamadan düşman yaklaştığında işgalci güçlere direnmek için kendiliğinden silaha sarılan işgal edilmemiş toprakta yaşayan siviller" de savaşçı (Levée en masse – toplu seferberlik) olarak kabul edilir (Convention III, 1949). Bu kategori, devletten tam özerkliğe sahip olarak tanınan tek kişi grubudur. Bu, kısa bir sürede yasal muharebe statüsüne ilişkin yedi kümülatif koşulun hepsini karşılamaya zaman olmayan olağanüstü bir durumdur (Dinstein, 2003, s. 165).

"Yasadışı Savaşçı" kategorisi ise, muhtemelen 1977 tarihli I. Ek Protokol'ün 45. maddesinin 3. paragrafının yorumuna dayanmaktadır. Gerçekten de, madde, "çatışmalara katılmış olan, savaş esiri statüsüne hak kazanmayan ve IV. Cenevre Sözleşmesi uyarınca daha elverişli muameleden yararlanamayan herhangi bir kişi..." kategorisine işaret etmektedir (Protocol I, 1977). Ayrıca, I. Ek Protokol "Savaşçı" statüsünü açık teyit etmiştir. Protokol, silahlı kuvvetler arasında "Düzenli" ve "Düzensiz" ayrımı yapmamakta, bunun yerine, "astlarının davranışlarından söz konusu tarafa karşı sorumlu olan bir komuta altındaki tüm organize silahlı kuvvetler, gruplar ve birimlerin" yasal silahlı kuvvetlerin bir parçasını oluşturduğunu öngörmektedir (Protocol I, 1977). Bu tür silahlı kuvvetlerin III. Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen "savaş yasalarına ve teamüllerine uyma" koşulu, I. Ek Protokol'de, çatışmalarda geçerli olan uluslararası hukuk kurallarını kapsayan "İç disiplin sistemi" ifadesiyle karşılanmıştır. Sonuç olarak, "Çatışmanın bir tarafına ait olma" dan ve "İç disiplin kurallarına uyma" dan doğrudan çatışmalara katılan herkes cezalandırılabilir birer yasadışı savaşçıdır (Protocol I Commentary, 1987). Kısacası, yasadışı savaşçılar, bir devlet kurumu veya uluslararası hukuk tarafından yetkilendirilmeksizin çatışmalarda doğrudan yer alan, yasal savaşçının avantajlarından yararlanamayan kişilerdir. Savaş hukukunun korumasını talep edemeyen bu kişiler arasında teröristler, paralı askerler ve casuslar da yer alır (Detter, 2006, s. 1063). Ek Protokol I, Cenevre Sözleşmelerinden daha esnek olsa da, en azından Protokoldeki metnin çeşitli bölümleri bağlamında okunursa, savaşçı statüsüne ilişkin gerekliliklerin devam etmekte olduğunu görebiliriz. Protokol, teröristlere hiçbir koruma

sağlamamakta ve sivil kılığında askeri operasyonlar yürütmelerine yetki vermemektedir (Mofidi & Eckert, 2003, s. 69). Ek Protokol I'nin hükümleri ne kadar dar yorumlanırsa yorumlansın, Protokol kapsamındaki korumalar tüm devlet dışı aktörlere genişletilemez. Ek Protokol I, meşru bir otorite adına hareket etmeyen çatışmaların gayri meşru katılımcılarının savaşçı statüsüne sahip olmaktan hariç tutulabilecekleri gerçeğini değiştirmemektedir (Watkin, 2005, s. 27).

I. Karabağ Savaşı'nı başlatan ayrılıkçıların üyelerine gelince, onlar bir devletin silahlı kuvvetlerinin parçası olarak kabul edilmemekteydi. Ayrılıkçıların üyeleri, "(a) astlarından sorumlu bir kişi tarafından komuta edilmek; (b) uzaktan tanınabilen sabit bir ayırt edici ambleme sahip olmak; (c) açıkça silah taşımak ve (d) operasyonlarını savaş yasalarına ve teamüllerine uygun şekilde yürütmek" koşulları altında bir milis, gönüllü birlik veya direniş hareketi olarak yasal savaşçı olarak kabul edilebilirlerdi (Megret, 2006, s. 27). Fakat, Karabağ ayrılıkçıların yasal savaşın bu temel gerekliliklerini yerine getirmedikleri açıktır. Hiçbir askeri değeri olmayan tamamen sivil hedeflere saldırımları savaş yasalarına uymadıklarını göstermektedir. Bağımsızlık elde etmek için kendi devletlerine karşı silaha sarılan "Özgürlük Savaşçıları" (ülkenin bir bölümünün bağımsızlığını veya başka bir ülkeyle birleşmesini sağlayanlar) gibi düzenli bir ordunun parçası olmayan bu gibi yasadışı savaşçılar, başarılı olamazlarsa, ulusal yasalar uyarınca isyan, vatana ihanet veya başkaldırı nedeniyle ağır cezalarla karşı karşıya kalabilirler. Uygulamada ifade edildiği gibi, bu gruplar devlete karşı silaha sarılmış oldukları için suçlu olarak kabul edilir ve iç hukuka tabi olmaları gerekir. Esir alanlar, onları düpedüz hain veya ülkelerine olan bağlılıklarına ihanet etmiş adi suçlular olarak görebilir. Bu tür kişiler gözaltına alınırsa, isyancı olarak görülebileceğinden sınırlı haklara sahip olurlar (Detter, 2006, ss. 1061-1062).

TERÖRİSTLER

"Terörizm" tarihsel olarak her zaman karşı tarafı demoralize etmek ve stratejik avantajlar elde etmek için bir savaş yöntemi olarak kullanılmıştır. UIH belgeleri "Terör" veya "Terörizm" kavramlarını doğrudan tanımlamamakla birlikte, ilk kez terörizmin en açık tanımı 1999 tarihli Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmede yer almıştır. Terörizm, "niteliği veya kapsamı itibarıyla bir halkı korkutmak, ya da bir hükümeti veya uluslararası örgütü herhangi bir eylemi gerçekleştirmeye veya gerçekleştirmekten kaçınmaya zorlamak amacıyla güden, bir sivil ya da bir silâhlı çatışma durumunda muhasemata doğrudan katılmayan herhangi başka bir kişiyi öldürmeye veya ağır şekilde yaralamaya yönelik diğer tüm eylemler" olarak tanımlanır (International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, 1999). Aslında terör eylemleri, yalnızca kişilere yönelik eylemleri değil, aynı zamanda tesislere yönelik eylemleri de kapsamaktadır. 2005 tarihli Uluslararası Terörizme Karşı Kapsamlı Sözleşme Taslağının 2. maddesi, tanımına, "yalnızca kişilerin ölümü veya ciddi bedensel yaralanmasını değil, aynı zamanda kamu veya özel mülke ciddi zarar veya büyük ekonomik kayba yol açan veya yol açması muhtemel mülk, yer, tesis veya sistemlere zarar"ı da dahil etmiştir (Lee, 2019, s. 182).

Uluslararası insancıl hukuk, özellikle sivillere yönelik gerçekleştirilen "Terörist eylemler"den ayrıca bahsetmektedir. Ek I. Protokol, "Terörist eylemler" olarak kabul edilebilecek fiiller içeren savaşlara değinir. Protokolün 51. maddesinde, "sivil nüfus ve bireysel siviller saldırı hedefi olmamalı, temel amacı sivil halkı terörize etmek olan şiddet eylemleri veya şiddet tehditleri yasaktır" olarak ifade edilir (Protocol I, 1977). Sivil halkı terörize etmeyi amaçlayan şiddet eylemleri veya tehditlerinin özel terörizm türü oluşturduğu ve II. Ek Protokolde özel yasağın konusu olduğunu belirtmek gerekir (Protocol II, 1977). Aynı şekilde, IV. Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesinde, korunan kişilere yönelik toplu cezalandırmaların yanı sıra her türlü korkutma veya terörizm tedbiri yasaklanır (Convention IV, 1949). Bu maddelerde öngörülen terör, savaş

durumuna bağlı olarak yasal savaşçılar tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemlerini aklı getiriyor. Savaşın, neredeyse çoğu zaman halk arasında ve bazen de silahlı kuvvetler arasında belli bir düzeyde teröre yol açtığına şüphe yoktur. Herhangi bir silahlı çatışmada işlenen terör türü eylemlerin çoğu UIH'da savaş suçları sayılmaktadır. Örneğin, ayırım gözetmeyen saldırılar, sivillere veya sivil nesnelere yönelik kasıtlı saldırılar, misilleme, yasaklanmış silahların kullanımı, kültürel varlıklara, sivillerin hayatta kalması için vazgeçilmez nesnelere veya tehlikeli güçler içeren nesnelere yönelik saldırılar, işkence veya insanlık dışı muamele vb. Cenevre Sözleşmeleri kapsamında, saldırılar mümkün olan her yolla askeri hedeflerle sınırlı kalmalıdır. Terörist eylemler gerçekleştirenler ise, sivillere karşı güç kullanmakla IV. Cenevre Sözleşmesi ve örf ve adet yasaları kapsamında bu ilkeyi ihlal etmekte (Mofidi & Eckert, 2003, s. 74). Kurallara uymak istemeyen veya uymaktan aciz olan bu gibi düşman savaşçılar, yasadışı savaşçı olarak kabul edilebilir, ancak bu durum Cenevre Sözleşmelerinde veya başka herhangi bir uluslararası sözleşmede açıkça tanımlanmamıştır (Hasan & Haque, 2023, ss. 125-128).

Teröristler, tanımdan da net görüldüğü gibi, barış zamanında veya uluslararası silahlı çatışma sırasında korunan kişilere veya altyapıya yönelik kasıtlı saldırılar teşkil eden yasadışı savaşçılardır. Genel olarak baktığımızda, uluslararası insancıl hukukta herhangi bir özel "Terörist" statüsü mevcut değil. Fakat, 1999 Sözleşmesinde terim, sanığın belirli bir aşığı statüye sahip olduğunu, yani birer "Yasadışı Savaşçı" olduğunu ifade etmek için kullanılır. İkinci olarak, "Terörizm" terimi, belirli yasadışı örgütlere ait olmak veya sivillerin öldürülmesine katılmak gibi kovuşturulabilir suçların listesini tanımlar (Meisels, 2007, s. 54). Tüm teröristleri birleştiren tek bir kesin amaç veya odak noktası olmasa da, terörist kavramı, toplumu bozmak ve korku aşlamak amacıyla tehdit gerçekleştirmeye can atan kişileri tanımlamaktadır. Terörizm, tipik olarak siyasi, ekonomik veya dini zemin kazanma girişimiyle sivil nüfusa karşı hesaplı şiddet veya tehdit kullanımı olduğu söylenebilir.

Terörist grupların mağdur devletin topraklarında üslendiği şiddet eylemlerine çok fazla örnek sunabiliriz. Örneğin, Sri Lanka ile TEKK (Tamil Elam Kurtuluş Kaplanları) hareketi; Kolombiya ile FARC (Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri); Peru ile Aydınlik Yol hareketi; Rusya ile Çeçen grupları; Türkiye ile PKK; Hindistan ile Naksalit veya Maoist gruplar; Filipinler ile Mindanao İslamcı isyancılar; Somali ile Al-Shabaab grubları; Afganistan ile El Kaide; Irak ile İslamcı veya mezhepsel gruplar arasındaki çatışmalar. Birçok terörist grup, hem siyasi hem de ideolojik veya dini gündemleri takip eden karışık amaçlara hizmet etmekte. Peki, teröristler veya devlet dışı aktörler, uluslararası insancıl hukukun koruması kapsamındalar mı? Dünyanın çeşitli bölgelerinde tanıklık ettiğimiz terörle mücadele eylemlerinin potansiyel büyüklüğü, onları savaş eylemleri olarak nitelendirmemize gerçekte olanak sağlıyor. Terörle mücadele zamanı, devletler, Ulusötesi Silahlı Grublar (Transnational Armed Groups) veya Devlet Dışı Silahlı Gruplar'la (Armed Non-State Actors) çatışmalara girmektedir (Meisels, 2007, s. 31). Bir çok devletlere göre, insancıl hukuk terörle savaş için geçerli değildir. Örneğin, 11 Eylül olaylarından sonra terörle mücadele operasyonları ile ilgili devam eden tartışmaların merkezinde yer alan ABD, insancıl hukukun teröre karşı savaş için geçerli olmadığını savunmuştur. Ayrıca, Başkan Bush, Taliban veya diğer terörist gruplar için 1949 Cenevre Sözleşmelerindeki hakların geçerli olmadığını ilan etmiş ve ABD hükümet yetkilileri tarafından tutuklulara yönelik işkence politikasına izin verilmiştir (Herath, t. y., s. 26). Peki, Dağlık-Karabağ'da Ermeni terörist grupları ile olan çatışmalar uluslararası savaş olarak görülebilir mi veya bu gruplar insancıl hukuk tarafından sağlanan garantiler kapsamına giriyorlar mı? Savaş zamanı gerçekleştirilen terörist eylemler bir savaş olarak yorumlanabilir, fakat özel kişilerin münferit eylemleri uluslararası insancıl hukuk uyarınca yasal savaş eylemi olamaz. Savaş, devletler arasında veya bir devlet ile tanımlanabilir bir devlet

dışı güç arasındaki durumdur. Teröristler, devlet olmadıkları ve genellikle Cenevre Sözleşmeleri uyarınca tanımlanabilir bir savaştan taraf olma gerekliliklerini yerine getirmediği için, kabul görmüş geleneksel tanım gereği asla yasal bir savaş eylemine karışamazlar. Ayrıca, bir çatışmanın varlığını belirlerken yaygın olarak kabul edilen faktör yoğunluk ve organizasyondur (Mofidi & Eckert, 2003, s. 74).

Dağlık-Karabağ'daki çatışmaların doğasını göz önüne aldığımızda, ülke içinde yabancı devlet destekli gruplarla çatışmalar bir bakımdan uluslararası sayılabilir. Bu anlamda, çatışma sezgisel olarak uluslararası görünmektedir. İki devlet güçleri arasında düşmanlıkların olması da bu bakış açısını kuvvetlendiriyor. Nitekim, isyancı, özgürlükçü veya ayrılıkçı grupların dahil olduğu pek çok çatışmanın onlarca yıl devam ettiğine dikkat çekmek gerekir. Ayrıca, bu durumda belirleyici olan, olağan yoğunluk ve örgütlenme kriterlerine göre değerlendirmedir. Yasal başlangıç noktasının olması ve şiddetin yeterince yoğun ve tarafların örgütlü olduğu durumlarda silahlı çatışmanın var olduğu söylenebilir. Dolayısıyla çatışma, resmi bir ateşkes, barış anlaşması veya sahadaki fiili durumu tanıyan diğer usullerle işaretlenmiş olsun veya olmasın düşmanlıkların sona ermesiyle biter. Grubun büyük bir kısmı yok edilmiş olsa bile, küçük bir terörist grubu tekrar aktifleşerek sivil hedeflere büyük saldırılar başlatma yeteneğine sahip olur. Bu nedenle, I. Karabağ Savaşı ve 44 günlük II. Karabağ Savaşı "*Terörist Eylemler*" içeren bir uluslararası savaş olarak nitelendirilebilir.

Teröristler ise, tanımları gereği, gizlice, düzensiz ve beklenmedik saldırılara başvuran, genellikle sivillere karşı, günlük yaşamın işleyişini bozmak ve sivil nüfusta korku uyandırmak için terörist yöntemler kullanan kişilerdir (Detter, 2006, s. 1066). Karabağ savaşında, terörist yöntemler kullanan örneğin, özgürlük savaşçıları, gerillalar veya düzenli silahlı kuvvetler mensupları gibi bir komuta zincirindeki üniformalı askerler olduğu gibi, ayrıca terör örgütleri de mevcuttu. Karabağ'daki bu örgütler, tanımlanmış pozisyonları, görevleri ve maaşları olan, yukarıdan aşağıya hiyerarşik iyi yapılandırılmış örgütlerdi. Bu teröristler tarafından gerçekleştirilen ayrı ayrı şiddet eylemleri de, iyi yapılandırılmış bir örgüte atfedilebilecek bir dizi büyük saldırının parçası olduğu için silahlı çatışma olarak da adlandırılabilir (Pfanner, 2005, s. 156).

Azerbaycan İnsan Hakları Enstitüsü Uzmanlar Konseyi tarafından yapılan araştırma sonucunda, Hocavend'in Kırmızı Bazar bölgesinde "*Halk Kurtuluş Cephesi*", Zengilan'ın Mincivan yerleşiminde "*Hamas*" ve "*Hızbullah*" gibi terör örgütlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, Hınçak Ermeni partisine ait yayınevi tarafından 14 Ağustos 2001 tarihinde Beyrut'ta yayınlanan Dağlık-Karabağ özel bülteninde (No. 6), Dağlık-Karabağ'ın Halefli (Şuşa), Kiş (Hocavend) ve Askeran yerleşim birimlerinde ASALA Ermeni terör örgütünün eğitim kamplarının bulunduğu belirtilmiştir (Aliyev, 2005, ss. 111-112).

I. Karabağ Savaşı sırasında özellikle 1987 ile 1994 yılları arasında Azerbaycanlı sivillere yönelik yüzlerce terör eylemi gerçekleştirildi. Terör saldırılarının hedefleri: %62,5 – dış hatlar ve iç hatlar yolcu otobüs güzergahları; %12,8 – yolcu ve yük trenleri; %4 – metro trenleri; %25 – uçak; ve %4 – feribotlar; %67 – köprüler; %12 – tahıl işleme işletmeleri ve fırınlar; %21 – sivillerin yaşadığı beş katlı binalar ve özel evlerdi. Terör eylemleri sonucunda 1.250 kişi ölmüş, 1.283 kişi de yaralanmıştır (Public Union of the Working Group for the Implementation of International Human Rights Standards, 2020). Bu terör örgütleri, kendilerini gizleyen, sivil halkla kaynaşan ve üçüncü bir taraftan istediklerini elde etmek ve hedeflerine ulaşmak için hain araçlar ve yöntemler kullanan kişilerden oluşmaktaydı. Kullandıkları güç, genellikle masum sivillere yöneliktir. Genellikle teröristlerin hedefleri kendi devletlerini kurmak veya başka bir devletle birleşmekti. Bu gruplar üniforma giymez ve açıkça silah taşımazlar. Çoğu zaman, gerilla liderleri militarist

komuta unvanları taşıyorlar. Eylemlerinin askeri niteliğini veya devam eden düşmanlıklardaki doğrudan rollerini kendileri inkar etmezler. Terörist liderleri ve temsil ettikleri örgütler, planladıkları ve gerçekleştirdikleri vahşetlerin sorumluluğunu alenen kabul etmekten her zaman gurur duyarlar. Tartışmalı bir şekilde kendilerini "Özgürlük Savaşçıları" veya "Gerilla Savaşçıları" olarak da görebiliyorlar. Bu nedenle, savaş sözleşmelerini desteklemeyen düzensiz askerler, teröristler veya gerillalar, yasal askerlerin savaş haklarına benzer haklara sahip olamazlar (Meisels, 2007, ss. 56-57). Bu yüzden de, savaş esirlerine sağlanan koruma dışında bırakılırlar. Aynı şekilde, Cenevre Sözleşmeleri tarafından sivillere tanınan korumalara da hak kazanamazlar. Böylece, savaş hukukunun koruması dışında kalmış "Yasadışı Savaşçılar" olarak görülüyorlar.

PARALI ASKERLER

Diğer bir yasadışı savaşçı kategorisi "Paralı askerler"dir. Silahlı çatışma durumlarında paralı askerlerin kullanılması asırlarla var olan bir olgudur. Paralı askerler sorunu ilk kez 1961 yılında Katanga eyaletinin ayrılma girişimiyle bağlantılı olarak Birleşmiş Milletler'in gündemine getirilmiştir (Green, 1979, s. 224). Daha sonra 1964'te Kongo hükümeti bir ayaklanmayı bastırmak için paralı asker kullanmıştı. O zamandan bu yana, hemen hemen tüm askeri operasyonlarda paralı askerlerin varlığının şu ya da bu şekilde rol oynadığını görmekteyiz. Kısaca belirtmek gerekirse, paralı askerler, sadakat veya idealizmden ziyade, parasal kazanç için başka bir orduya katılan yabancı uyruklu kişilerdir (Detter, 2006, s. 1065). "Burmester, paralı askerleri, parasal ödül karşılığında yabancı bir devletin veya kuruluşun silahlı kuvvetleri için savaşmayı kabul eden gönüllüler olarak tanımlar" (Major, 1992, s. 107).

Savaş kuralları, paralı askerlerin savaşçı ve savaş esiri statüsünü reddederek kullanımlarını sınırlamaya çalışır. Cenevre Sözleşmelerinin hiçbirinde paralı asker konusu yer almasa da Ek I. Protokol paralı askerlerle ilgilenen ilk uluslararası insancıl hukuk belgesidir. Nitekim, I. Ek Protokol'ün 47. maddesi, paralı asker olduğu tespit edilen kişilerin savaşçı veya savaş esiri statüsü haklarından mahrum bırakılması gerektiğini hükme bağlar (Protocol I, 1977). Paralı askerin yakalanması, onun III. Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen savaş esirlerine yönelik muameleden mahrum bırakılmasına yol açar ve cezai kovuşturmayaya tabi kılar. Kovuşturma, hem savaşçı tarafından gerçekleştirilen şiddet eylemleri nedeniyle, hem de yalnızca çatışmalara doğrudan katılmış olmaları nedeniyle başlatılabilir (Major, 1992, s. 146). Savaşçı ve savaş esiri statüsünden yoksun bırakılan paralı askere, yalnız I. Ek Protokol'ün 75. maddesindeki insan hakları standartları içeren "temel garantiler" uygulanabilir (Protocol I Commentary, 1987). Maddedeki temel garantiler, her koşulda insanca muamele görme hakkını ve öldürme, işkence, bedensel ceza ve kişi onuruna yönelik saldırılara karşı korunma hakkını, ayrıca, adil yargılanma ve usulüne uygun yargılama hakkını içerir (Fallah, 2006, s. 607).

Küresel ölçekte paralı askerlerin tanımının ilk kodifikasyonu Ek I. Protokol'de yapılmıştır. Protokolün 47. maddesinin 2. paragrafı, bir kişinin paralı asker olarak kabul edilebilmesi için karşılaması gereken kriteri belirler:

- a) ülke içinden ya da yurt dışından silahlı çatışmada savaşmak üzere hizmete alınan;
- b) çatışmalara doğrudan katılan; c) esasen özel kazanç arzusuyla çatışmalara katılmak isteyen ve çatışmanın bir tarafınca ya da onun adına, işbu tarafın silahlı kuvvetlerindeki benzer rütbe ve göreve sahip savaşçılara öngörülen veya ödenen miktarın oldukça üstünde maddi kazanç alacağı vaat edilen;
- d) ne çatışmanın taraflarından birinin vatandaşı olan ne de çatışmanın bir tarafınca kontrol edilen topraklarda ikamet eden;
- e) çatışmanın taraflarından birinin silahlı kuvvetlerine mensup olmayan; f) çatışmanın

taraflarından olmayan bir devlet tarafından işbu devletin silahlı kuvvetlerinin bir üyesi olarak resmi görevle gönderilmemiş olanlar” (Protocol I, 1977).

Paralı askerler, yabancı nitelikteki belirli unsurlar içeren bireylerin silahlı kuvvetlere gönüllü kişisel üyeliği olarak tanımlanan uluslararası gönüllü kategorisinin bir bölümünü temsil etmektedir. Fakat, prensipte paralı askeri uluslararası gönüllüden ayıran şey, onu silahlı kuvvetlere katılmaya yönlendiren parasal kazanç elde etme güdüsüdür. Yorumcular, bu tanımın paralı askerler için son derece dar bir tanım olduğunu, bu yüzden paralı askerleri tanımlamak için yukarıda açıklanan altı gerekliliğin hepsinin kümülatif olarak karşılanması gerektiğini belirtirler (Kidane, 2009, s. 388). Tanım kapsamında bir bireyi paralı asker olarak nitelendirebilmek için, sayılan koşulların hepsinin karşılanması gerekse de, paralı askerleri diğer savaşçılardan ayırt etmek için kişisel kazanç motivasyonu kadar yeterli başka alternatif koşul görünmüyor (Taulbee, 1985, s. 353).

Öncelikli olarak, gönüllü paralı askerin çatışmalara doğrudan katılması gerekir. Günümüzde gerek askeri personelin eğitimleri gerekse de modern silahların doğru bakımı için, silahlı kuvvetlere yabancı uzmanlar dahil edilebilir. Bu uzmanlar çatışmalara doğrudan katılmadıkları sürece paralı asker sayılmazlar. Ayrıca, belirli devletler tarafından, şu ya da bu nedenle dünyanın farklı yerlerine çatışmalara doğrudan katılmak üzere resmi görevle gönderilen birliklerin de paralı asker olarak nitelendirilmesi söz konusu değildir (Major, 1992, ss. 111-113). Tüm paralı askerlerin esas olarak özel kazanç, en azından doğrudan maddi kazanç amacıyla motive oldukları açıktır. Fakat, eylemlerini ideolojiye dayandıran yeni paralı asker kategorisinin de ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Ancak, tanım, katılım motivasyonu mali olmaktan çok ideolojik olanları hariç tutmaktadır. Sonuç olarak, paralı askerler, ülkelerine kapsamlı hizmet vermiş eski askerler gibi vatanseverlik duygusuyla motive olmamaktalar (Milkeraityte, 2009, s. 46).

1989 tarihli Paralı Askerlerin İşe Alınması, Kullanılması, Finansmanı ve Eğitimine İlişkin Uluslararası Sözleşme, paralı askerlerin işe alınması, kullanımı, finansmanı ve eğitiminin de uluslararası hukuka göre suç olduğunu beyan ettiği için kapsamı daha geniştir. Çatışmalara veya toplu şiddet eylemine doğrudan katılan bir paralı asker, Sözleşmenin amaçları doğrultusunda suç işlemiş sayılır (International Convention against Mercenaries, 1989). Ayrıca, Sözleşmede paralı asker tanımı, bir devletin anayasal düzenini veya toprak bütünlüğünü baltalamayı da içermektedir. “*Bir hükümeti devirmek veya başka bir şekilde bir devletin anayasal düzenini veya toprak bütünlüğünü baltalamak için, yerel veya yurt dışından özel olarak görevlendirilen, aleyhinde böyle bir eylemin yöneltildiği devletin vatandaşı veya mukimi olmayan veya filin topraklarında işlendiği devletin silahlı kuvvetlerinin mensubu olmayan, esasen önemli kişisel kazanç arzusuyla çatışmalarda yer almayı arzu eden, herhangi bir devlet tarafından resmi görevle gönderilmemiş kişiler*” paralı asker olarak nitelendirilir (International Convention against Mercenaries, 1989). Bu ek tanım, “*Paralı Asker*” kavramını, örneğin, ayrılıkçı gruplar veya amaçlarına ulaşmak için şiddet kullanmayı seçen devrimciler tarafından işe alınan kişileri de kapsayacak şekilde genişletir (Ebbeck, 1998, s. 7).

Paralı askerler, Karabağ`da kontrolü ele alan çeşitli siyasi ayrılıkçı gruplar tarafından özellikle I. Karabağ Savaşı`nda fazlasıyla kullanıldı. Paralı askerler, yalnızca ayrılıkçı hareketi desteklemek ve yerel hükümeti devirmek için girişimlere değil, aynı zamanda sivillere karşı terör eylemlerine de katıldılar. Terör bu savaşta önemli rol oynadı söylenebilir ve bu gruplar vahşet işlemekle ün kazanmışlardı. Malumdur ki, terörist gruplar, özel kazanç uğruna başka bir ülkede askeri güçlere katılan paralı askerler içeriyor. Avrupa ve diğer ülkelerden paralı askerlerin II. Karabağ Savaşı`na katılmak için Karabağ`da bulunduğuna yönelik çok sayıda bilgi mevcuttur (Greek mercenaries

coming to Karabakh, 2020). II. Karabağ Savaşı zamanında bir çok resmi raporda, Suriye, Irak, Lübnan ve Fransa başta olmakla Yunanistan, İspanya, Kanada, Rusya ve ABD gibi ülkelerden paralı askerlerin Karabağ'a geçtiğine dair bilgiler ve görüntüler yer almıştır (Public Union of the Working Group for the Implementation of International Human Rights Standards, 2020). Azerbaycan güvenlik kuvvetleri tarafından, bu kişilerin terör eylemleri yaptıkları gerekçesiyle arandığı duyurulmuştur (Procuratura Generalis Atropatenes quaerit..., 2020).

Azerbaycan Cumhuriyeti Başsavcılığı tarafından yürütülen soruşturmalarda, yabancı uyruklular da dahil olmak üzere çeşitli terör örgütlerinin üyelerinin yasadışı olarak devlet sınırını geçerek Ermenistan'a girdiği ve yasadışı silahlı gruplar kurdukları, savaşta paralı asker olarak kullanıldıkları belirlenmiştir (Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs, 2020). Resmi raporlarda yer alan bilgilere göre, Ermenistan ordusunda Suriye, Lübnan, ABD, Kanada ve Fransa'dan gelen bu ülkelerin vatandaşı olan Ermeni asıllı paralı askerler mevcuttu (Legal Analysis and Research Public Union, 2020). Ayrıca, yabancı basında Ermenistan tarafının paralı asker kullandığına dair çok sayıda haber ve yazı yer almıştır (Semerdjian & Francis, 2020). İstanbul Azerbaycan Kültür Evi Derneği Başkanı Hikmet Elp, "Daily Sabah" gazetesine yaptığı açıklamasında, PKK'nın Dağlık-Karabağ'a yerleşmeyi hedeflediğini ve Erivan yönetiminin Lübnan'daki paralı askerleri tartışmalı bölgeye sevk ederek bölgenin demografisini değiştirmeye çalıştığını söylemiştir (Armenia transfers YPG/PKK terrorists to occupied area to train militias against Azerbaijan, 2020). Gazeteci James Wilson'un, "PKK'nın Ermenistan-Azerbaycan ihtilafına müdahil olması sadece Azerbaycan'ın değil aynı zamanda Avrupa'nın güvenliğini tehlikeye atar" içerikli bir yazısında, Ermenistan'ın çabalarıyla yüzlerce paralı askerinin PKK'nın Irak'taki kalesi sayılan Süleymaniye'den Karabağ'a nakledildiği bildirilir (Wilson, 2020). Görüldüğü gibi, paralı askerler fark edilenden daha tehlikelidir. Farklı ülkelerden işe alınan bu kişiler felaketi davet eder, çünkü kar amacı güden savaşçılar tamamen farklı cins savaşçı türüdür. Vatanseverlik onlar için önemsizdir ve bazen bir yükümlülüktür (McFare, 2019, s. 11). BM'ye göre, paralı askerlik faaliyeti egemen eşitlik, siyasi bağımsızlık ve üye devletlerin toprak bütünlüğü ilkelerinin ihlalidir. Paralı askerler, özellikle, I. Karabağ Savaşı'nda olduğu gibi, sosyal ve siyasi istikrarsızlık artarsa yerel çatışmalarda giderek daha önemli oyuncular haline gelebilmekteler ve bu durum devletlerin koruyucu ve polislik kabiliyetlerini azaltır (Adams, 1999, s. 2).

SONUÇ

Paralı askerler ve teröristler dahil yasadışı savaşçılar, bir hükümeti devirme veya bir devletin anayasal düzenini veya toprak bütünlüğünü istikrarsızlaştırmaya katılmaları yoluyla, kendi kaderini tayin etme tehditleriyle bağlantılı olarak yirminci yüzyılda belirgin hal almıştır (Chesterman, 2016, s. 395). Bu gibi yasadışı savaşçılar, ideolojik veya vatansever bağlılıktan ziyade, ağırlıklı olarak parasal kazançla motive olurlar. Doğru veya yanlış, yasadışı savaşçılar, birçok devletler tarafından çoğunlukla terörizm merceğinden görülmektedir. Devletler her zaman yasadışı savaşçıları paralı asker ve terörist olarak yargılama eğiliminde olmuşlar.

Uluslararası insancıl hukuk araçlarının genel kaygısı, silahlı çatışma zamanlarında yasal koruma da dahil olmak üzere koruma sağlamaktır ve sözleşmelerin belirli aktör kategorilerini kenara itmesi nadirdir. Fakat, uluslararası insancıl hukukun paralı askerler dahil yasadışı savaşçılara yaklaşımı farklıdır. Özellikle, paralı askerlerle ilgili hükümler, paralı askerlerin özel ilgi konusu olması ve onlara yasal savaşçılardan daha az koruma sağlanması ölçüsünde, öncelikle öneme sahiptir. Uluslararası insancıl hukukun paralı askerlerin savaş esiri ve savaşçı statüsünü reddetmesi gibi, paralı askerler de savaş operasyonlarında insani ilkelere saygı gösterme eğiliminde değildir.

Ek Protokol I ve paralı askerlere ve terörizme özgü sözleşmeler, yasadışı savaşçıların uluslararası hukukta en azından caydırıldığına dair kesin bir mesaj verdiğini görmekteyiz. En büyük ayırım noktası, Ek Protokol I'in paralı askerlik faaliyetini suç saymaması, 1989 tarihli Paralı Askerlerin İşe Alınması, Kullanılması, Finansmanı ve Eğitimine İlişkin Uluslararası Sözleşmenin paralı askerlerin işe alınmasını, kullanımını, finanse edilmesini veya eğitilmesini suç saymasıdır. Ek Protokol I'in 47. maddesinin tek sonucu, paralı askeri, savaşçı veya savaş esiri statüsünden mahrum bırakmaktır. Öte yandan, 1989 Sözleşmesi, paralı asker için cezai yaptırımlar açısından daha önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Paralı askerler, paralı asker statüsünden dolayı ve savaş sırasında işledikleri diğer tüm suçlardan dolayı cezalandırılabilir. Önemli olan, Ek I. Protokol'un, paralı askerlerin savaşçı veya savaş esiri statüsüne hak kazanmadığını açıkça belirtmesidir.

11 Eylül saldırılarının neden olduğu yıkım, dünyada ulusal güvenliğe yönelik ortaya çıkan yeni tehdide karşı koyma yaklaşımında büyük bir değişime yol açtı. Taliban ve El Kaide gibi örgütlerin üyeleri gibi Karabağ ayrılıkçıları da yasadışı savaşçılar ilan edildi ve daha sonra Cenevre Sözleşmesi kapsamında savaş esiri statülerinden mahrum bırakıldı. 1999 tarihli Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmenin, ulusal ve uluslararası düzeyde terörizmi ve insan haklarının kullanılması üzerindeki olumsuz etkilerini önleme çabalarını artırdığını görmekteyiz. Sözleşme terör suçlarını ele alır, bu suçlara katılanların ve tüzel kişilerin sorumluluklarını değerlendirir ve terör mağdurlarını korumayı amaçlar. Bu anlamda, Sözleşme esas olarak terör mağdurlarının korunmasını ve terörizme karşı önleyici tedbirleri içerir. Ayrıca, Ek I. Protokol, "Terörist Eylemler" olarak kabul edilebilecek fiiller içeren gerilla savaşına değinmekte, sivil nüfus ve bireysel sivilleri saldırı hedefi yapan, temel amacı sivil halkı terörize etmek olan şiddet eylemlerini veya şiddet tehditlerini yasaklamaktadır.

Uluslararası insancıl hukukun, sahaya çıkıp savaşı kurallarına göre yapan ve risklerini paylaşan savaşçılar ile bunları göz ardı edenler arasındaki ayrımı açıkça kabul ettiğini görüyoruz. Yasadışı savaşçılar insancıl hukukun tüm kurallarına uysalar bile, sadece düşmanlıklara katılımları nedeniyle kovuşturulabilecekleri genel olarak kabul edilmiştir. Düşmanlıklara yasadışı olarak katılmanın yanı sıra savaş hukukunu da ihlal etmişlerse, askeri mahkemelerde veya tutuklama yetkisinin uygun gördüğü herhangi bir mahkemede yargılanabilir ve cezalandırılabilirler (Detter, 2006, s. 1064). Öte yandan, şüphelinin yasal statüsünden veya iddia edilen suçtan bağımsız olarak, belirli temel insan hakları tüm insanlara tanınmaktadır. Ek I. Protokol'un 75. maddesinde yer alan garantiler, uluslararası silahlı çatışmaya taraf olan bir ülkenin elinde bulunan, yasadışı savaşçılar da dahil olmak üzere tüm kişilere uygulanan asgari korumaları oluşturur.

EXTENDED ABSTRACT

The Legal Status of "Unlawful Combatants" in International Humanitarian Law: Mercenaries and Terror in the First and Second Karabakh Wars

At the beginning of the 21st century, especially with the launch of the "global war on terror" following the September 11, 2001, terrorist attacks, the term "unlawful combatant" once again came to the forefront in international legal literature. This concept has gained greater significance both practically and legally in the context of modern armed conflicts, particularly due to the increasing role of non-state armed actors. This controversial category of combatants falls outside the clear boundaries of international humanitarian law and often ends up in a state of legal limbo—frequently referred to as a "legal black hole."

The 1949 Geneva Conventions and their additional protocols generally classify individuals involved in armed conflicts into two main groups: lawful (legitimate) combatants and civilians. Lawful combatants include members of the armed forces, militia groups, and volunteer corps that meet specific conditions. These individuals are entitled to the protection of international humanitarian law and have the right to directly participate in hostilities. They are also granted prisoner of war (POW) status upon capture. However, those who directly participate in armed conflicts but do not meet the criteria for lawful combatants—such as mercenaries, terrorists, or members of irregular armed groups—are categorized as "unlawful combatants." These individuals can be targeted for their participation in hostilities and are not entitled to POW protections. Moreover, their involvement in hostilities, when deemed to constitute war crimes or acts of terrorism, makes them liable to prosecution in military courts.

Unlawful combatants are generally divided into two main groups: terrorists and mercenaries. Terrorism has historically been used predominantly by non-state actors as a method of systematic violence for political, religious, or ideological purposes. Although there is no single, unifying objective among all terrorists, they are generally willing to carry out threats designed to disrupt public order and instill fear within society. Terrorist organizations often operate transnationally and do not adhere to the classical rules of the law of armed conflict.

Mercenaries, on the other hand, are individuals who participate in conflicts for personal gain or financial compensation. According to Article 47 of the First Additional Protocol of 1977, mercenaries are defined as individuals who take an active part in hostilities, are not nationals of any of the parties to the conflict, and are motivated by direct financial reward. As such, they are denied combatant and prisoner of war status, excluding them from legal protections afforded to lawful fighters.

During the Second Karabakh War, which broke out in 2020, numerous reports and pieces of evidence emerged concerning the presence of unlawful combatants. In particular, mercenaries of Armenian origin from countries such as Syria, Iraq, and Lebanon were reported to have participated in the conflict, as documented by international media and Azerbaijani defense sources. These individuals fought against Azerbaijani forces and were involved in attacks targeting civilian areas. The Azerbaijani government announced that some of these individuals were citizens of France, Greece, Canada, the United States, Syria, and Russia, and issued international arrest warrants against them on terrorism charges. Their involvement in the

conflict not only violated Azerbaijani law but also breached international public order and the laws of war.

Human Rights Watch published reports documenting violations of the laws of war by both sides during the Second Karabakh War, including the targeting of civilian infrastructure and the involvement of unlawful actors, calling for the enforcement of international legal standards.

Due to their lack of protection under humanitarian law, unlawful combatants are also referred to as “persons of uncertain status.” This ambiguity creates legal dilemmas for states and invites criticism from a human rights perspective. Like most states, Azerbaijan does not grant combatant status to members of illegal armed groups and refrains from applying humanitarian law privileges to them. This approach justifies their prosecution in military courts and punishment for their actions. However, it also raises discussions around the fundamental human rights of such individuals, including their right to a fair trial and legal defense. For this reason, there is a growing need to define the status of “unlawful combatants” more clearly in international law and to develop consistent legal standards for their treatment.

KAYNAKÇA

- Adams, T. K. (1999). The new mercenaries and the privatization of conflict. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 29(2), 1-10.
- Aliyev, H. (2005). *Dağlıq Qarabağ həqiqətləri*. İ. Zeynalov (Ed.). Bakı: Rönensans Yayınevi.
- Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949.
- Convention (IV) relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. Geneva, 12 August 1949.
- Chesterman, S. (2016). Dogs of war or jackals of terror? Foreign fighters and mercenaries in international law. *International Community Law Review*, 18(5), 389-399.
- Dörmann, K. (2003). The Legal Situation of "Unlawful/Unprivileged Combatants". *International Review of the Red Cross*, 85(849), 45-74.
- Detter, I. (2006). The law of war and illegal combatants. *The George Washington Law Review*, 75, 1049-1104.
- Dinstein, Y. (2003). Unlawful combatancy. *Israel Yearbook on Human Rights*, 32(2002), 151-174.
- Ebbeck, G. (1998). Mercenaries and the "Sandline affair". *Australian Defence Force Journal*, (133), 5-23.
- Fallah, K. (2006). Corporate actors: the legal status of mercenaries in armed conflict. *International Review of the Red Cross*, 88(863), 599-611.
- Green, L. C. (1979). The status of mercenaries in international law. *Manitoba Law Journal*, 9(3), 201-246.
- Hoffman, M. H. (2002). Terrorists Are Unlawful Belligerents, Not Unlawful Combatants: A Distinction with Implications for the Future of International Humanitarian Law. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 34(2), 227-230.
- Hasan, M. A., & Haque, M. I. (2023). Should unlawful combatants be considered as prisoners of war when captured? *Journal of Law and Legal Reform*, 4(1), 123-140.
- International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism. New York, 9 December 1999.
- International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries. UN General Assembly. 4 Aralık 1989.
- Kidane, W. (2009). The status of private military contractors under international humanitarian law. *Denver Journal of International Law and Policy*, 38(3), 361-402.
- Kanstroom, D. (2003). Unlawful Combatants in the United States: Drawing the Fine Line between Law and War. *Human Rights*, 30, 18-23.
- Lee, D. (2019). The 2014 Gaza conflict and the prohibition against spreading terror among the civilian population. *New Zealand Journal of Public and International Law*, 17(2), 179-213.
- Mao, X. (2018). Are Unlawful Combatants Protected under International Humanitarian Law. *Amsterdam Law Forum*, 10(2), 62-71.
- Meisels, T. (2007). Combatants-lawful and unlawful. *Law and Philosophy*, 26, 31-65.
- Mofidi, M., & Eckert, A. E. (2003). Unlawful combatants or prisoners of war: The law and politics of labels. *Cornell International Law Journal*, 36(1), 59-92.
- Major, M. F. (1992). Mercenaries and international law. *Georgia Journal of International & Comparative Law*, 22, 103-150.

McFare, S. (2019). *Mercenaries and War: Understanding Private Armies Today*. Strategic Monographs, 10-51.

Maxwell, M. D. M., & Watts, S. M. (2007). "Unlawful Enemy Combatant": Status, Theory of Culpability, or Neither? *Journal of International Criminal Justice*, 5(1), 19-25.

Pfanner, T. (2005). Asymmetrical warfare from the perspective of humanitarian law and humanitarian action. *International Review of the Red Cross*, 87(857), 149-174.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I). Geneva, 8 June 1977.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II). Geneva, 8 June 1977.

Taulbee, J. L. (1985). Myths, mercenaries and contemporary international law. *California Western International Law Journal*, 15(2), 339-363.

Watkin, K. (2005). Warriors without rights?: Combatants, unprivileged belligerents, and the struggle over legitimacy. *Program on Humanitarian Policy and Conflict Research Harvard University. Occasional Paper Series*, (2), 1-77.

İnternet Kaynakları

Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs. (2020). *Report on the Use of Foreign Terrorist Fighters by The Republic of Armenia in its Recent Aggression Against the Republic of Azerbaijan*. Erişim adresi: <https://geneva.mfa.gov.az/files/shares/Report%20on%20the%20use%20of%20Foreign%20Terrorist%20Fighters%20by%20Armenia.pdf>.

Armenia transfers YPG/PKK terrorists to occupied area to train militias against Azerbaijan. (2020, 25 Eylül). Daily Sabah. Erişim adresi: <https://www.dailysabah.com/politics/war-on-terror/armenia-transfers-ypgpkk-terrorists-to-occupied-area-to-train-militias-against-azerbaijan>.

Armeniya perebrasivayet terroristov na okkupirovannyye territorii. (2020, 26 Eylül). Vestnik Kavkaza. Erişim adresi: <https://vestnikavkaza.ru/analytics/armenia-perebrasivayet-terroristov-na-okkupirovannyye-territorii.html>.

Boyeviki RPK uniçtojeni v napravlenii Kelbadjara: "SARSANG" POD PRİTSELOM TERRORİSTOV. (2020, 6 Kasım). Azerbaycan24. Erişim adresi: <https://www.azerbaycan24.com/ru/boeviki-rpk-uniçtozheni-v-napravlenii-kelybadzhara-sarsang-pod-pritselom-terroristov/>.

Dobrovoltsı priyeezhayut v Armeniyu na vojnu. (2020, 3 Kasım). Bolşaya Aziya. Erişim adresi: <https://bigasia.ru/dobrovolczy-priyeezhayut-v-armeniyu-na-voynu/>.

Greek mercenaries coming to Karabakh. (2020, 2 Ekim). Defence.az. Erişim adresi: <http://defence.az/en/news/146031>.

Herath, N. (t.y.). *Relevance of International Humanitarian Law in the Context of Transnational Armed Non State Actors*. IHL & Trans National Armed Groups, 1-44. Erişim adresi: https://www.academia.edu/6069080/RELEVANCE_OF_INTERNATIONAL_HUMANITARIAN_LAW_IN_THE_CONTEXT_OF_TRANSNATIONAL_ARMED_NON_STATE_ACTORS.

Legal Analysis and Research Public Union. (2020). *"Civilians are Under Attack!" Report: This report covers the factual and legal aspects of the deliberate and indiscriminate attacks on civilians in Azerbaijan, by the Armenian armed forces in Nagorno-Karabakh armed conflict*. Erişim adresi: https://azertag.az/store/files/2021/APREL/04/Hesabat%202020%20eng_Layout%201.pdf.

Milkeraitytė, K. (2009). *Private Military and Security Companies and Their Personnel in the Context of International Humanitarian Law* (Yüksek Lisans Tezi, Mykolas Romeris University, Vilnius). Erişim adresi: <https://vb.mruni.eu/object/elaba:1964419/>.

Mégret, F. (2006). From "Savages" to "Unlawful Combatants": A Postcolonial Look at International Humanitarian Law's "Other". A. Orford (Ed.), *International Law and its Others* içinde (265-317). Erişim adresi: https://scholar.google.com/scholar?cluster=5235037721630334816&hl=ru&as_sdt=0.5.

Maksutov, T. *Gruppa nayemnikov iz Abhazii napravilas' na pomoshch' karabakhskim separatistam – FOTO*. (2020, 6 Kasım). 1News. Erişim adresi: <https://1news.az/news/20201106043320757-Gruppa-naemnikov-iz-Abkhazii-napravilas-na-pomoshc-karabakhskim-separatistam-FOTO>.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. Commentary of 1987. (1987). Erişim adresi: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/article-43/commentary/1987?activeTab=1949GCs-APs-and-commentaries>.

Public Union of the Working Group for the Implementation of International Human Rights Standards. (2020). *Report on the use by Armenia of mercenaries and foreign terrorist fighters (FTFs) in fighting against Azerbaijan*. Erişim adresi: <https://azertag.az/store/files/2021/APREL/04/Hesabat%202020%20eng%20Layout%201.pdf>.

Rzayev, T. *Kirill Krivosheyev: Armyane platyat rossiyskim nayemnikam \$1500*. (2020, 2 Kasım). 1News. Erişim adresi: <https://1news.az/news/20201102124324599-Kirill-Krivosheev-Armyane-platyat-rossiiskim-naemnikam-1500>.

Semerdjian, M., & Francis, E. (2020, 1 Kasım). Despite Lebanon's woes, Armenians spring to action for Nagorno-Karabakh. Reuters. Erişim adresi: <https://www.reuters.com/article/us-armenia-azerbaijan-lebanon/despite-lebanons-woes-armenians-spring-to-action-for-nagorno-karabakh-idUSKBN27H159>.

The Practical Guide to Humanitarian Law. (t.y.). Médecins Sans Frontières. Erişim adresi: <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/non-state-armed-groups/>.

Terrorist ASALA Zhil'bert Minasyan. Genprokuratura Azerbaydzhana ishchet polevogo komandira iz Frantsii. (2020, 10 Ekim). 1News. Erişim adresi: <https://1news.az/news/20201019033350704-Terrorist-ASALA-ZHilbert-Minasyan-Genprokuratura-Azerbaidzhana-ishchet-polevogo-komandira-iz-Frantsii>.

Wilson, J. (2020, 23 Eylül). PKK's involvement in the Armenia-Azerbaijan conflict would jeopardize European security. Eureporter. Erişim adresi: <https://www.eureporter.co/frontpage/2020/09/23/pkks-involvement-in-the-armenia-azerbaijan-conflict-would-jeopardize-european-security/>.

Zare Sinanyan: Pandemiya i vzriv sigrali rol' katalizatora v repatriatsii armyan iz Livana. (2020, 7 Eylül). NEWS.am. Erişim adresi: <https://news.am/rus/news/595711.html>.

MAKALE BİLGİLERİ

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Araştırma Etik Kurul Kararından muaftır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Araştırmada herhangi bir katılımcıya yer verilmemiştir.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Makalede kullanılan telif hakkı içeren herhangi bir görsel yer verilmemiştir.

ARTICLE INFORMATION

Ethics Committee Decision:	The research is exempt from the Ethics Committee Decision.
Participant Consent:	No participant was included in the research.
Financial Support:	No financial support was received from any institution or project for the study.
Conflict of Interest:	There is no conflict of interest between individuals and institutions in the study.
Copyrights:	No images claiming copyright are included in the article.